

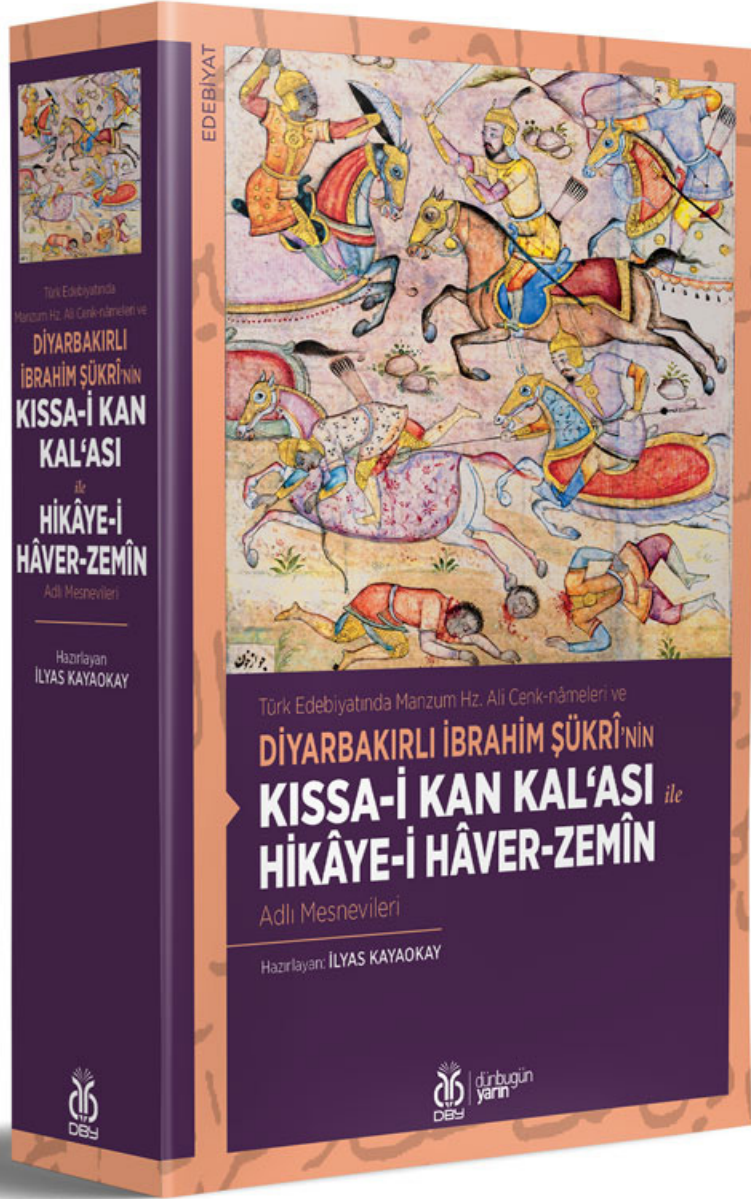
Türk Edebiyatında Manzum Hz. Ali Cenk-nâmeleri ve

DİYARBAKIRLI İBRAHİM ŞÜKRÎ'NİN

KISSA-İ KAN KAL'ASI *ile* **HİKÂYE-İ HÂVER-ZEMÎN**

Adlı Mesnevileri

Hazırlayan: İLYAS KAYAOKAY

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2022, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™
Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 256
Edebiyat: 123

ISBN 978-625-8371-64-2
Sertifika No: 52315

Birinci Baskı: İstanbul, Ekim 2022

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Hazırlayan: İlyas Kayaokay

Dizi Editörü: Furkan Öztürk

Kitap Editörü: Âdem Ceyhan

Baskı Hazırlık: DBY Ajans

Baskı/Cilt:

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. A.Ş.
(Sertifika No: 46519)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Türk Edebiyatında Manzum Hz. Ali Cenk-nâmeleri ve Diyarbakırlı İbrahim Şükrî'nin

"Kıssa-i Kan Kal'ası" ile "Hikâye-i Hâver-Zemîn" Adlı Mesnevileri

Hazırlayan: İlyas Kayaokay ; Editör: Âdem Ceyhan (Prof. Dr.)

İstanbul : DBY Yayınları, 2022.

782 s. ; 16,0 x 23,5 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 256)

ISBN 978-625-8371-64-2

1- Edebiyat 2- Cenk-nâme

Bu kitap, "Türk Edebiyatında Manzum Hz. Ali Cenk-nâmeleri ve Ayân-zâde İbrahim Şükrî'nin Kıssa-i Kan Kal'ası ile Hikâye-i Hâver-zemîn Adlı Mesnevileri" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu - Fatih / İstanbul
Tel.: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

Türk Edebiyatında Manzum Hz. Ali Cenk-nâmeleri ve
DIYARBAKIRLI İBRAHİM ŞÜKRÎ'NİN
KISSA-İ KAN KAL'ASI ile
HİKÂYE-İ HÂVER-ZEMİN
Adlı Mesnevileri

HAZIRLAYAN: İLYAS KAYAOKAY

İçindekiler

KISALTMALAR.....	6
ÖN SÖZ.....	23
GİRİŞ.....	27

BİRİNCİ BÖLÜM MANZUM HZ. ALİ CENK-NÂMELERİNE GENEL BAKIŞ

1. Türk Edebiyatındaki Manzum Hz. Ali Cenk-nâmeleri Hakkında Genel Bir Değerlendirme.....	31
2. Manzum Cenk-nâme Metinleri.....	40
2.1. Kütüphanelerde Kayıtlı Yazma Hâlindeki Manzum Cenk-nâmeler.....	40
2.1.1. İstanbul'daki Kütüphanelerde Kayıtlı Cenk-nâmeler.....	40
2.1.1.1. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Nadir Eserler Koleksiyonu'nda Kayıtlı Olan Mecmua.....	40
2.1.1.2. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde Bulunan Cenk-nâmeler.....	41
2.1.1.3. Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonunda Bulunan Cenk-nâmeler.....	44
2.1.1.4. Topkapı Sarayı Kütüphanesinde Bulunan Cenk-nâmeler.....	46
2.1.1.5. Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi'nde Yer Alan Cenk-nâme.....	47
2.1.2. Ankara'daki Kütüphanelerde Kayıtlı Olan Cenk-nâmeler.....	47
2.1.2.1. Millî Kütüphane'de Kayıtlı Olan Eserler.....	47
2.1.2.2. Türk Dil Kurumu Kütüphanesindeki Manzum Cenk-nâmeler.....	68
2.1.3. Diğer Kütüphanelerde Kayıtlı Eserler.....	69

2.1.3.1. Konya Mevlana Müzesi No: 4004'de Yer Alan Mecmuada Kayıtlı Cenk-nâme	69
2.1.3.2. Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi'nde Kayıtlı Manzum Cenk-nâmeler	69
2.1.3.3. Erzurum Seyfettin Özege Kitaplığı'nda Kayıtlı Manzum Cenk-nâmeler	74
2.1.3.4. Afyon Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesinde Kayıtlı Manzum Cenk-nâme	75
2.1.3.5. Balıkesir İl Halk Kütüphanesinde Kayıtlı Manzum Cenk-nâme	76
2.1.4. Yurtdışındaki Bazı Kütüphanelerde Kayıtlı Manzum Cenk-nâmeler	77
2.1.4.1. Londra British Library, Or. 11271'de Kayıtlı Hâver-zemîn	77
2.1.4.2. Paris Biblioteque National, Suppliment Turc 1207'de Kayıtlı Mecmuadaki Salsâl-nâme	77
2.2. Şahıs Kütüphanelerinde Bulunan Manzum Cenk-nâmeler	78
2.2.1. Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal'ın Kitaplığında Bulunan Cenk-nâmeler	78
2.2.2. Prof. Dr. Hasan Kavruk ve Prof. Dr. Kazım Yoldaş'ın Kütüphanesinde Bulunan Mecmuada Kayıtlı Cenk-nâmeler	82
2.2.3. Prof. Dr. Eyüp Akman'ın Kütüphanesinde Bulunan Mecmuadaki Cenk-nâmeler	83
2.2.4. Ahmet Bobaroğlu'nun Arşivindeki Mecmuada Kayıtlı Cenk-nâme	84
2.2.5. Mehmet Özalp'ın Şahsî Kitaplığında Yer Alan Mecmuadaki Cenk-nâme	84
2.2.6. Dr. Doğan Kaya'nın Arşivinde Kayıtlı Cenk-nâme	85
2.2.7. Samet Onur'un Kitaplığında Kayıtlı Mecmuada Yer Alan Cenk-nâme	85
3. Manzum Cenk-nâmelerin Muhtevası	86
3.1. Salsâl-nâme	86
3.2. Kan Kalesi Cengi	88
3.3. Kahkaha Sultan Cengi	89
3.4. Hz. Ali - İfrit Cengi	91
3.5. Hâver-zemîn	92
3.6. Bahr-ı Ummân ve Sandık	95
3.7. Selâsil Kalesi Cengi	97
3.8. Cenâdîl Kalesi Cengi	100
3.9. Aden Şehri Cengi	101
3.10. Kesikbaş Destanı	103

3.11. Ejderha Cengi	104
3.12. Mecusiyan Kalesi Cengi	105
3.13. Yemâme Cengi	107
3.14. Sehâvet-i İmâm 'Ali	110
3.15. Gazâvat-ı Mukaffa	112
3.16. Aremrem b. Musallat Cengi	114
3.17. Mukâtil Şah Cengi	115
3.18. Mikdâd b. Esved Cengi	117
3.19. Hayber Kalesi Cengi	118
3.20. Ali'nin Mancınıkla Atıldığı Cenk (Kureyza Kalesi Cengi)	119
3.21. Huneyn Gazası	120
3.22. Müzelzil b. Menazil Şah Cengi	121
3.23. Cafer-i Tayyar'ın Şehit Olduğu Cenk	123
3.24. Rum ve Şam Sultanları Cengi	124

4. Manzum Hz. Ali Cenk-nâmeleri Hakkında Yapılan Çalışmalar

Bibliyografyası	125
4.1. Kitap Çalışmaları	125
4.2. Tez Çalışmaları	126
4.3. Makaleler	126
4.4. Bildiriler	128

İKİNCİ BÖLÜM

İBRAHİM ŞÜKRÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

1. Hayatı	129
1.1. Adı ve Mahlası	130
1.2. Doğum Tarihi ve Yeri	131
1.3. Ailesi	131
1.4. Eğitimi ve Mesleği	132
1.5. Tarikatı	132
1.6. Vefatı	133
2. Edebî Şahsiyeti ve Eserleri	133
2.1. Edebî Şahsiyeti	133
2.2. Eserleri	136

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM İNCELEME

1. Kıssa-i Kan Kal'ası Adlı Eserin Şekil ve Muhteva İncelemesi	137
1.1. Şekil Özellikleri.....	137
1.1.1. Eserin Adı.....	137
1.1.2. Yazılış Tarihi.....	138
1.1.3. Nazım Şekli ve Türü.....	138
1.1.4. Beyit Sayısı.....	139
1.1.5. Vezin.....	140
1.1.6. Redif ve Kafiye.....	141
1.1.7. Dil ve İmla Hususiyetleri.....	145
1.1.8. Nüsha Tavsifi.....	147
1.2. Muhteva Özellikleri.....	147
1.2.1. Mesnevinin Özeti.....	147
1.2.1.1. Olay Örgüsü.....	159
1.2.2. Şahıs Kadrosu.....	160
1.2.2.1. Erkek Şahıslar.....	160
1.2.2.2. Kadın Şahıslar.....	166
1.2.3. Mekân.....	168
1.2.4. Zaman.....	169
1.2.5. Anlatıcı.....	170
1.2.6. Motifler.....	171
1.2.6.1. Dinî Motifler.....	171
1.2.6.2. Menkıbevî Motifler.....	175
1.2.6.3. Efsanevî Motifler.....	177
1.2.6.4. Hayvan Motifi.....	177
1.2.6.5. Âletler.....	178
1.2.6.6. Formülistik Sayı.....	180
1.3. Mesnevinin Kendi Türü İçerisindeki Yeri.....	180
2. Hikâye-i Hâver-Zemîn Adlı Eserin Şekil ve Muhteva İncelemesi	181
2.1. Şekil Özellikleri.....	181
2.1.1. Eserin Adı.....	181
2.1.2. Yazılış Tarihi.....	182
2.1.3. Nazım Şekli ve Türü.....	182

2.1.4. Beyit Sayısı.....	183
2.1.5. Vezin.....	184
2.1.6. Redif ve Kafiye.....	186
2.1.7. Dil ve İmla Hususiyetleri.....	190
2.1.8. Nüsha Tavsifi.....	193
2.2. Muhteva Tahlili.....	194
2.2.1. Mesnevinin Özeti.....	194
2.2.1.1. Olay Örgüsü.....	234
2.2.2. Şahıs Kadrosu.....	239
2.2.2.1. Erkek Şahıslar.....	239
2.2.2.2. Kadın Şahıslar.....	257
2.2.2. Mekân.....	259
2.2.3. Zaman.....	260
2.2.4. Anlatıcı.....	261
2.2.5. Motifler.....	262
2.2.5.1. Dinî Motifler.....	262
2.2.5.2. Menkıbevî Motifler.....	267
2.2.5.3. Efsanevî Motifler.....	273
2.2.5.4. Hayvan Motifi.....	276
2.2.5.5. Âletler.....	277
2.2.5.6. Formülistik Sayı.....	279
2.3. Mesnevinin Kendi Türü İçerisindeki Yeri.....	280

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM METİNLER

Metinlerin Neşrinde Takip Edilen Yol.....	283
KIŞSA-İ KAN KAL'ASI	287
HİKÂYE-İ HÂVER-ZEMİN	417
SONUÇ	777
KAYNAKÇA	779
EK: ORJİNAL METİNDEN ÖRNEKLER	787

Ön Söz

Türk-İslam tarih, kültür ve edebiyatında önemli yer tutan eserlerden biri olan Hz. Ali cenk-nâmeleri, asırlarca sivil halk ve askerler arasında okunmuş ve dinlenmiş; Arap kaynaklı olmasına rağmen bu topraklarda yeniden işlenmiş ve çok sevilmiştir. Arap harfli el yazmaları hâlinde kitaplıklarda bulunan ve yine el yazması mecmualar, cönkler arasında yer alan onlarca, yüzlerce nüsha ve taş baskılı eserler, bu tür metinlere ne kadar rağbet edildiğinin bir nişanesidir. Anadolu’da bu cenklerin halk arasındaki tesirini 1985 yapımı Züğürt Ağa filminde dahi görebilmek mümkündür. Alp ve veli tipinin mütakâmil bir mümessili olan Hz. Ali’nin cenklerinin menkıbevî anlatımı, tarihimizde bir gelenek hâlini almıştır. Denilebilir ki onun Hz. Peygamber zamanında katıldığı ve daha sonra, bilhassa halifelik yıllarında İslam uğruna girdiği savaşlar, kendisine halk arasında tarihî kişiliği yanında efsanevî bir kahraman hüviyeti de kazandırmıştır. Anadolu’ya yolu düşmese de bu memlekette yaşayan halk, onu yabancı bulmayıp kendi yurdunun insanı gibi benimsemiş; çeşitli fazilet ve meziyetlerinden dolayı örnek alınacak büyük bir şahsiyet, millî kahraman kabul ederek yüzyıllar boyunca daima sayıp sevmiştir.

Hz. Ali cenklerini anlatan tarihî- edebî manzum eserleri çalışma konusu olarak belirlememizde etkili olan iki husus vardı: Bunlardan biri, çalıştığımız kurumun bulunduğu şehre çeşitli yönlerden katkıda bulunma, faydalı olma hedefi ile yöre insanının manevi kültürü, diğeri ise teklifimizi doktora danışman hocam Prof. Dr. Âdem Ceyhan’ın tasviple karşılamasıydı. 2019 senesinde hocama bu konuda çalışma niyetinde olduğumu, “Siz, Türk Edebiyatı tarihinde yer alan Hz. Ali vecizelerine dair belli başlı eserleri yayımlayarak iyi bilinmeyen edebî bir türü ilim dünyasına tanıtmış oldunuz. Ben de Türk edebiyatı tarihinde yer tutan Hz. Ali cenk-nâmeleri konusunda ilmî çalışma yaparsam, hoca-talebe geleneğine uygun bir iş çıkarmış oluruz.” şeklinde ifade edince, kendileri bu düşüncemi memnuniyetle karşıladı. Akabinde doktora tezi konusu olabilecek bir eser aramaya ve yazma eser kataloglarını taramaya başladım. Bu arama-tarama faaliyetleri sonunda, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Kataloğu

içerisinde, müellifi de belli 330 sayfalık hacimli bir Kan Kalesi cenk-namesine rastladım. Bu konuda çalışma yapan Prof. Dr. İsmail Güleç’le de istişare ettikten sonra, eseri temin edip okumaya başlayınca, yazmada aynı şairin başka ve daha hacimli bir metnin de yer aldığını fark ettim.

Burada karşıma, çözümlü açıklığa kavuşturulması gereken iki mesele çıktı: Bu problemlerden biri, şair İbrahim Şükrî’nin kim olduğunun bilinmemesiydi. Zira eserin, bazı mevlit metinlerinde görüldüğü üzere, toplama/ intihal ürünü olması ihtimali vardı. Diğer problem ise, metnin çok silik bir rika ile yazılmış olması, okunabilmesi için defalarca büyütülmesi lüzumu, ayrıca bazı yerlerinin tamamen silik görünüşü idi. Bu da diğer metinlere kıyasla daha fazla zaman ve çaba harcamak manasına geliyordu. Metinleri okuyup inceleme faslını da tamamladıktan sonra el yazması hâlindeki bütün manzum Hz. Ali cenk-namelerini bir katalog hâlinde toplamanın araştırmacılara büyük kolaylık sağlayacağını düşünerek ulaşabildiğim bütün yazmaların nüshalarını temin edip tanıttım. Böyle çalışmalarda bazı noksanlıkların bulunmasını uzun uzadıya anlatmaya herhâlde hacet yoktur. Eminiz ki çalışmamızda söz konusu ettiğimiz metinlerden başka eserler de araştırmacılar tarafından bulunup neşredilecektir. Amacımız bu sahadaki boşluğu doldurmak ve bizden sonra böyle eserler konusunda tez, makale, bildiri, kitap gibi çalışmalar yapabilecek edebiyat tarihi araştırmacılarının işini kolaylaştırmaktır.

Doktora tezimizin kitap hâline getirildiği bu çalışma, giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm’de manzum Hz. Ali cenk-nâmeleri hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır. Bu konuda daha evvel akademik bir çalışma yapmış ve yayınlamış olan İsmet ÇETİN ile tekrara düşmemek için bazı hususlara ayrıca değinilmemiştir. Bu bölümde devlet ve şahıs kütüphanelerinde kayıtlı, temin edilebilen yüzlerce manzum cenk-nâmenin nüsha tavsifleri yapılarak ilk defa derli-toplu bir kataloğu ortaya konulmuştur. Manzum cenk-namelerin geniş sayılabilecek özetlerine de yer verilmiş olup ilgili metin altına ayrıca görülen nüshaları, varsa üzerinde yapılan akademik çalışmalar da eklenmiştir. Bölümün sonunda ise bir manzum Hz. Ali cenk-nâmeleri bibliyografyasına yer verilmiştir.

İkinci Bölüm’de kitabımızın mühim bir kısmını teşkil eden Ayân-zâde İbrahim Şükrî’nin hayatı, edebî şahsiyeti ve eserleri ele alınmıştır. Bu bölümde de bütün kaynakları tarayarak hayatı hakkındaki bazı bilgilere güç de olsa ulaşabildiğimiz şairin kimliği, edebî faaliyetleri, bulduğumuz çok az şiirleriyle iki manzum eseri kısaca tanıtılmıştır. Üçüncü Bölüm’de şairin “Kıssa-i Kan Kalesi” ve “Hikâye-i Hâver-zemîn” adlı mesnevileri şekil yönünden incelenmiş; söz konusu eserlerin muhteva tahlili sırasında ise roman çözümleme metotlarından faydalanılmış ve Thompson’ın *Motif Index*’i esas alınmıştır. Yine bu bölümlerde metinlerin günümüz Türkçesine çevrimine de yer verilmiştir. Dördüncü Bölüm’de de *Kan Kalesi* ve *Hâver-zemîn* mesnevilerinin transkripsiyon usulüyle Arap harflerinden Latin harflerine aktarımı yapılmıştır.

Elimizden geldiği kadar titiz ve özenli bir çalışma yapmaya gayret etmiş olsak da elbette bazı hata ve eksikliklerimiz bulunabilecektir. Böyle geniş kapsamlı ve uzun süren akademik çalışmalarda onu tamamlamak için yıllarca uğraşan yazarın yanında kendisine destek veren, bilgi ve tecrübeleriyle rehberlik edenlerin de emeği vardır. Bu hususta her daim destek ve katkılarını gördüğüm, Eylül 2017 tarihinden beri kılavuzluğuyla yanımda olan, ilmî tecrübelerine ilâveten hayata dair de çok şey öğrendiğim danışman hocam Prof. Dr. Âdem CEYHAN’a şükranlarımı ifade etmek isterim. Yine bu yorucu çalışma boyunca tavsiyeleriyle eserimin kemale ermesi yolunda bana rehberlik eden, çalışmamı okuma nezaketinde bulunan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Mehmet ERDOĞAN TAŞ’a, Doç. Dr. Ramazan EKİNCİ’ye, Doç. Dr. Suat DONUK’a ve Doç. Dr. Halil Sercan KOŞİK’e müteşekkirim. Ayrıca uzun süredir birlikte çalıştığımız DBY Yayınları’nın emektarları şahsında yöneticisi İrfan GÜNGÖRÜR Beye de çok teşekkür ediyorum.

Dr. İlyas KAYAOKAY

Manzum Hz. Ali Cenk-Nâmelerine Genel Bakış

1. TÜRK EDEBİYATINDAKİ MANZUM HZ. ALİ CENK-NÂMELERİ HAKKINDA GENEL BİR DEĞERLENDİRME¹

Hz. Peygamber'den sonra en fazla ön plana çıkan en önemli din büyüklerinden olan Hz. Ali, Hz. Peygamber'in amcası oğlu, damadı ve ona inanan ilk Müslümanlardandır. M. 599 yahut 600 senesinde Mekke'de doğduğu rivayet edilir. Babası, Hz. Peygamber'in de amcası olan Ebû Tâlib, annesi, Fatma b. Eset b. Hâşim'dir. Çocuk denilebilecek yaşlarda Hz. Peygamber'in himayesine girmiştir. Hicret zamanı Hz. Peygamber'in yatağında yatarak müşrikleri oyalamıştır. Hicret'in ikinci yılında Hz. Peygamber'in kızı Fatma ile evlenmiştir. Hz. Peygamber'in hemen hemen bütün gazalarına katılarak sancaktarlık vazifesini üstlenmiş, Tebük gazasında da vekili olarak Medine'de kalmıştır. Hz. Peygamber'in kâtiplik ve vahiy kâtipliğinde de bulunmuş, Hudeybiye Antlaşması'nı yazmıştır. M. 656'dan şehit edildiği 661 yılına kadar hâlifelik vazifesini yürütmüştür.²

Hz. Ali'nin tarihî kimliği dışında kerâmetleri, olağanüstü hâl ve davranışlarını ihtiva eden menkıbevî hatta mitolojik (Kutlar, 2011: 58) ciheti olan bir şahsiyeti de İslam kültüründe vardır. İslam toplumu arasında onunla ilgili çeşitli kıssa³ ve menkıbeler⁴ asırlarca dilden dile aktarılarak günümüze kadar ulaşmıştır. Özellikle Anadolu topraklarında Hz. Ali o denli benimsenmiştir ki bugün çeşitli yörelerde onunla ilgili

¹ Bu bölümün hazırlanmasında şu çalışmamızdan da istifade edilmiştir: Kayaokay, İlyas (2021). *Yeni Bir Nüsha Işığında Eski Anadolu Türkçesi Devri Manzum Hz. Ali Cenk-nâmeleri: Beyazarlı Ma'âzoğlu Haşan, Selâsil Kalesi Cengi-Cenâdil Kalesi Cengi, Nakıboğlu Taceddin, Aden Kalesi Cengi, Şeyyâd İsâ, Salsâl-nâme*, İstanbul: DBY Yayınları

² Hayatı hakkında daha fazla bilgi için bk: Fırlalı, Ethem Ruhi (1989) "Ali", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.2, s. 375-378

³ Bir örneği için bk: Kayaokay, İlyas (2021). "Türk Edebiyatında bi-namaza dair nasihatnameler ve Hz. Ali ile bi-namazın bilinmeyen manzum bir kıssası", *International Kosova Congress on culture, arts and multi-disciplinary studies, Nisan 16-18, Kosova*, (Editör: Valbon Ademi, Merva Acar), Iconos Publishing House, s. 160-190.

⁴ İki örneği için bk: Kayaokay, İlyas (2021b). "Bilinmeyen Manzum Bir Hz. Ali Menâkıb-nâmesi: Hikâyet-i İmâm 'Alî İbn Ebî Tâlib Kerrama'llâhu Firengistân'a Esîr Olduğudur", *International "Başkent"*

halk inanışları hasıl olmuştur. “Halk, onun maddî anlamda uzaklığını içine sindirememiş kendisine yakınlaştırmanın yollarını aramıştır. Kayalar üzerinde bulunan Düldül ve Zülfikar’a ait izler, yapılan camiler vb. bunun nişanesidir. Maraş’taki Ali Kayası, Turhal’daki Kesikbaş Camii, Çarşamba’daki Göceli Camii, Sivas’taki Gezbel Geçidi, Beşikdüzü’ndeki Ali Taşı, İskilip Kalesi’ndeki kaya oyukları, Araklı’daki Azdehrin Gölü bunlardan yalnızca birkaçıdır” (Özalp, 2017: 9). Gaziantep Nizip’teki Taşbaş Tepesi, Tunceli’deki Düldül Tepesi gibi Anadolu’nun pek çok yerinde atı Düldül’ün izinin olduğuna dair efsane ve anlatılar mevcuttur. Hz. Ali’nin kültür ve edebiyata nasıl tesir ettiği hakkında genel bir değerlendirme yapan Prof. Dr. Âdem CEYHAN bu konuda şu tespitlerde bulunmuştur:

“Sadece Müslüman Arap dünyasının değil, İslamiyeti kabul eden bütün kavimlerin geçmiş ve şimdiki zamanları itibarıyla hayatında, edebiyatında değerli bir mevkiye sahip bulunan Hz. Ali, Türk tarih ve kültüründe de bir “millî kahraman” gibi benimsenmiş ve sevilmiştir. Çünkü akıl, zekâ, ilim, hikmet, güzel ahlâk, kahramanlık, hitabet gibi pek çok insanî ve dinî meziyeti kendisinde toplamış bir şahsiyettir o. Hz. Ali, Hz. Muhammed’den intikal eden bilginin kanalı sayılması dolayısıyla pek çok tasavuf ve tarikat erbabınca “Şah-ı Evliyâ” kabul edilmiş; diğer taraftan katıldığı savaşlarda gösterdiği yiğitlikler itibarıyla Müslüman halk ve asker arasında asırlar boyunca bir kahraman olarak tanınmış ve sevilmiş; tarihi kişiliğiyle birlikte efsanevî bir mahiyete de büründürülmüş; hatta kendisine duyulan aşırı sevgi, yer yer bazı küçük gruplarca dinin esasları ve aklın ölçüleri dışına taşırılmıştır” (2006: 11).

Bu kadar çok benimsenen ve sevilen Hz. Ali’nin Klasik Türk edebiyatına da o sevgi ve benimseme ölçüsünde yansımaları olmuştur. “Hz. Ali’nin doğumu, Hz. Peygamber’in hayatında katıldığı gazalar, hakkında inen ayetler ve rivayet edilen hadisler, halifelîği sırasında yaptığı savaşlar, bu harpler sırasındaki kahramanlıkları, keramet ve meziyetleri, hitabe, emirname, mektup, vecize ve şiirleri, fiziki yapısı hususunda çok miktarda eser meydana getirilmiştir” (Ceyhan, 2013: 116). Bu hususları ihtiva eden eserler çeşitli edebî türler altında incelenmektedir. Onun doğumunu ele alan mevlidler (Yekbaş, 2011), ölümünden söz eden vefat-nâmeler (Kayaokay, 2021e), şemailinden bahseden hilyeler (Erdoğan, 2013), kerametlerini hikâyelerle karışık anlatan kıssalar, fazilet-nâmeler (Tepeli, 1994), menkıbeler (Kutlar, 2010; Kutlar, 2011; Yıldırım, 2021; Kayaokay, 2021b; Kayaokay, 2021d), methiyeler, tavsiye ve öğütlerini ihtiva eden ahid-nâmeler (Ceyhan ve Kayaokay, 2018), nasihat-nâmeler (Kayaokay, 2021), yüz sözünü içeren sad-kelimeler, vecizeler (Ceyhan, 2006), Hz. Fatıma ile

Congress On Physical, Social And Health Sciences, Temmuz 16-17, (Editors: Prof.Dr. Ali Bilgili ve Tuba Firat), ISCY Yayınevi, s. 301-330

Kayaokay, İlyas (2021d). “Bilinmeyen Manzum Bir Hz. Ali Menâkıb-nâmesi II: Hikâyet-i Câbir Kerâmet-i İmâm ‘Alî”, 6. International İstanbul Scientific Research Congress, 30-31 Ekim, (Editors: Dr. Özerk Yavuz, Vugar Qahramanov, Tuba Firat), ISCYA Yayınevi, 67-80

İKİNCİ BÖLÜM

İbrahim Şükrî’nin Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri

1. HAYATI

İbrahim Şükrî hakkındaki ilk bilgilere, mesnevilerinin kayıtlı olduğu mecmuanın sonundaki ketebe kaydından ulaşılmaktadır. Burada adı, nisbesi, baba adı ve memleketi kısaca ifade edilir. Mesnevilerdeki R.1302/ M. 1886 ve R. 1318/ M. 1902 tarihlerini de göz önünde bulundurarak pek çok biyografik kaynaktan¹ ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde² tarama yaptık. Ancak Erganili Şükrî ve babası Molla Hüseyin Hilmî adında herhangi bir kayda rastlayamadık.

¹ Taradığımız biyografik kaynaklar şunlardır: Akbayar, Nuri (1996). Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmanî. C.1-6. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay. Albayrak, Sadık (1980). Son Devir Osmanlı Uleması C. 1-3, İstanbul: Medrese Yayınevi. Arslan, Mehmet (1994). Mehmet Siraceddin, Mecma’-i Şu’ara ve Tezkire-i Üdeba, Dilek Matbaacılık. İkinci, Ramazan (2019). Fâik Reşâd, Eslâf / Terâcim-i Ahvâl / Terâcim-i Ahvâl-i Meşâhîr, İstanbul: DBY Yayınları. Ergun, Sadettin Nüzhet (1945), Türk Şairleri, C. 1-4. Kutlar Oğuz, Fatma Sabiha- Koncu, Hanife- Çakır, Müjgan (ekitap) (2017). Mehmed Tevfik Kafile-i Şu’arâ, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <http://ekitap.kultur-turizm.gov.tr/Eklenti/56163,mehmed-tevfik-kafile-i-su39arapdf.pdf?0> Özgül, M. Kayahan (2000). Son Asır Türk Şairleri-Kemâlû’s-Şu’arâ, İbnü’l-emin Mahmud Kemal İnal, Cilt II, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları. Saraç, M. A. Yekta (2016). Osmanlı Müellifleri, Bursalı Mehmet Tahir, 3 C. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Yayınları.

² “Ergani anahtar kelimesi ile yaptığımız taramalar neticesinde 2046 belgeye ulaşılmış ve şu belgeler incelenmiştir: “İbrahim Halil Efendi; 1289 Ergani Madeni doğumlu, Mültezim Mahmud Hilmi Efendi’nin oğlu” (BOA, DH.SAİDd. 100-285). “Vilayet ormanlarının hal-i intizama ircaı zımında Ergani Madeni Müdürlüğü Şükrü Efendi’nin Orman Müdüriyeti’ne tayin kılındığı” (BOA, BEO, 2050-153678). “İstifa eden Ergani Madeni Rüşdiye Mektebi Muallim-i Sanisi Yusuf Sami Efendi’nin yerine mahallince imtihanla seçilen Hacı İbrahim Halil Efendi’nin tayini uygun görüldüğünden, kendisinin işe başlama tarihi ile Yusuf Sami Efendi’nin istifanamesinin Maarif Nezareti’ne gönderilmesi gerektiği” (BOA, MF.İBT. 14-16). “Ergani Madeni Muhasebecisi

Şükrî’nin mahallî bir şair olabileceği düşüncesiyle Diyarbakır/Ergani üzerine yapılmış çalışmalara³ müracaat ettik ve nihayetinde iki eserde şairin kimliğine dair az da olsa bir bilgiye ulaşabildik.

Şerafettin Güneli’nin 1966 yılında neşrettiği *Bütün Yönleriyle Ergani* adlı kitapta, İbrahim Şükrî hakkında beş satırlık kısa bir biyografinin akabinde dört manzumesi (s. 40-41) yer almaktadır. Buradaki bilgiler, aynı ifadelerle Yaşar Hekimoğlu ve Enver Atılğan’ın birlikte hazırladıkları *Ergani* adlı kitapta da (s. 68) mevcuttur. Kitap, Güneli’nin eserinden bir yıl sonra 1967 yılında yayımlanmıştır. Güneli’nin bahsettiği Şükrî’nin “Ayân-zâde” olduğunu, babası şair Kemal Güneli’yi anlattığı bölümden anlıyoruz. R. 1324/ M. 1909 yılında doğan Kemal Güneli’nin annesi, Ayanzâde İbrahim Efendi’nin kızı Pembe Hanım’dır (Güneli, 1966: 42).

Şerafettin Güneli’nin İbrahim Şükrî ile bir akrabalık bağı olduğunu anlayınca kendisine ulaşmaya çalıştıysak da 2011 senesinde vefat ettiğini öğrendik. Şevket Baysanoğlu’nun *Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları* adlı çalışmasının 3. cildinde (Baysanoğlu, 1997: 443), Şerafettin Beyin kardeşi olan 1946 doğumlu Prof. Dr. Zülküf Güneli adına rastladık. Kendisinin hayatta olduğunu *Erganiler Derneği* vasıtasıyla öğrenerek bir görüşme gerçekleştirdik. Nihayetinde hayatına dair çok az bilgi sahibi olduğumuz İbrahim Şükrî hakkında bazı yeni malumatlara ulaştık. Çalışmamızda bu görüşme neticesinde elde edilen bilgilerden istifade edilmiştir.

1.1. Adı ve Mahlası

Şairin iki eserinin yer aldığı mecmuanın istinsah kaydına göre tam adı İbrahim Şükrî’dir. Şükrî, ismini aynı zamanda mahlas olarak da kullanmıştır. Yöre halkı tarafından ise;

Şükrü Efendi’nin münhal bulunan İzmid Sancağı Muhasebeciliği’ne tayini” (BOA, İDH, 1264-99295). “Ergani Madeni’ne bağlı Şeteri Nahiyesi İbtidaisi Muallimliği’nden istifa eden Hüseyin Efendi’nin yerine Mustafa Efendi’nin atandığı” (MF.MKT, 565-41). “İlk açılacak bir muhasebeciliğe tayini hakkında Ergani Madeni Muhasebecisi sabık Şükrü Efendi tarafından verilen arzuhalin gereğinin yapılması” (BEO, 251-18815)

³ İncelediğimiz mahallî kaynaklar şunlardır: Beysanoğlu, Şevket (1935). *Diyarbakır’da Gömülü Meşhur Adamlar*, Ankara: Neyir Matbaası. Beysanoğlu, Şevket. (1997). *Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları*, C. 1-3. Ankara: San Matbaası. Güneli, Şerafettin (1966). *Bütün Yönleriyle Ergani*, Ankara: Modern Matbaa. Güzel, M. Şeyhmus (2010). *Ergani Yürüyor*, İstanbul: Mart Matbaacılık. Hekimoğlu, Yaşar ve Atılğan Enver (1967). *Ergani*, İstanbul: Fatih Matbaası. Kadioğlu, İdris (e-kitap), *Tezkire-i Şu’arâ-yı Âmid*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,208593/ali-emiri-efendi--tezkire-i-suara-yiamid.html> Korkusuz, M. Şefik (1996). *Arşiv Belgelerinde Son Devir Diyarbekir Uleması*, İstanbul: Melissa Matbaası. Korkusuz, M. Şefik (2004). *Tezkire-i Meşayih-i Amid Diyarbekir Velileri I, II*, İstanbul: Kent Işıkları Yayınları. Korkusuz, M. Şefik (2009). *Cumhuriyet Öncesi Diyarbekir’de Maarif*, İstanbul: Kent Işıkları Yayınları. Kut, Günay (vd) (2014). *Ali Emiri, Mir’atü’l-Fevâ’id fi Teracimi Meşahiri Amid: Diyarbakır Ulema ve Eşrafi*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları. Üzülmmez, Mustafa (2015). *Bilinmeyen Yönleriyle Ergani*, Diyarbakır: Doğu Matbaa. Üzülmmez, Müslüm (2005). *Çayönü’den Ergani’ye Uzun Bir Yürüyüş*, İstanbul: Ladin Matbaacılık.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İnceleme

1. KISSA-İ KAN KAL’ASI ADLI ESERİN ŞEKİL VE MUHTEVA İNCELEMESİ

1.1. Şekil Özellikleri

1.1.1. Eserin Adı

Eserin adının *Kıssa-i Kan Kal’ası* olarak ser-levhaya koyu mürekkeple sonradan yazıldığı anlaşılmaktadır. Kıssa; ibret verici hikâye anlamındadır. Şair, hikâye karşılığı olarak kıssa kelimesini kullanır:

Kışşayı biz burada şâd idelim
Ba’d-ezîn ol kâlanı yâd idelim (b. 630)

Kan Kalesi adını, kırmızı renkte akan Kan suyundan ve duvarındaki taşların renginden almaktadır:

Adı Kân kal’asıdır ey şâh-ı dîn
Kâtı şarb muhkem hişârdır ey emîn (b.358)

Gördi andan Kân kal’asını revân
Bir kızıl şu’ledurur ender-zamân(b.567)

Şanki yayılmış kızıl altın ile
Anı için Kân dinilmiş ismine (b.568)

Divârın taşları kân taşdır
Anın için adı Kân kal’asıdır (b.857)

Türk edebiyatında bu hikâyeyi işleyen diğer Kan Kalesi cenkleri de *Kıssa-i Kan Kalesi*, *Tevârih-i Kan Kalesi* gibi başlıklar taşımaktadır. Bazen de “Kahkaha Sultan’ı Helak Ettiği” şeklinde kaydedilmiştir. Kanaatimizce Hâver-nâme- Salsâl-nâme gibi

Kahkaha Sultan cengi de Kan Kalesi hikâyesinden bağımsızlaşmış ve ayrı bir hikâye olarak ortaya çıkmıştır.

1.1.2. Yazılış Tarihi

Kan Kal’ası metninin sonunda 1306 tarihi kayıtlıdır. Bu tarihin Rumî yılı olma ihtimali yüksektir. Zira mecmuanın sonundaki istinsah tarihi Rumî takvimi işaret etmektedir. Mecmuanın istinsah tarihi R. 1318/ M.1902 olup aralarında 12 sene fark bulunmaktadır. R.1306/ M. 1890 tarihi, eserin istinsah tarihi olarak kabul edilebilir. İbrahim Şükrî, bu tarihte 47 yaşındadır. Mesnevinin son beytinin, eserin tamamlanış tarihini bildiren bir tarih beyti olma ihtimali vardır:

Ṭal’atından virdi revnâk şems-i tûh
Tārîhîñ pertāv ider der-lafz-ı şûh (b. 1603)

Bu beyitte yer alan “lafz-ı şûh” ifadesinin ebced değeri 1916’dır. Şairin ifadesine göre “tārîh” kelimesi “lafz-ı şûh” ibaresinden “pertav” yani uçmalı yani çıkarılmalıdır. “Tārîh” kelimesinin ebced değeri ise 614’tür. 1916’dan 614’ü çıkardığımızda 1302 kalır. Bu hesabın tesadüf olmadığını düşünmekteyiz. Buna göre R. 1302 / M. 1886 tarihi, eserin asıl yazılış tarihi olup dört yıl sonra da istinsah edilmiştir.

1.1.3. Nazım Şekli ve Türü

Eser, bu tarz manzumelerin genelinde olduğu gibi mesnevi nazım şekliyle tertip edilmiştir. *Kan Kal’ası* mesnevisi, Agâh Sırrı Levend’in mesnevi tasnifine göre, “konularını kutsal kitaplardan ya da Arap Fars edebiyatlarından almış anonim hikâyeler” (1967: 71-117); İsmail Ünver’in tasnifine göre, “okuyucunun kahramanlık duygusuna hitap eden, konusunu menkabelerden ya da tarihten alan mesneviler” (1986: 430); Ahmet Kartal’ın tasnifine göre de “okuyucunun kahramanlık duygusuna hitap eden ve içindeki cihad ruhunu canlı tutan mesneviler” (2013: 145-168). kategorisi içerisinde.

Mesnevi, edebî tür olarak bir gazavat-nâme/ cenk-nâmedir. Klasik mesnevi tertibinden uzak olup sebep-i telif vb. bölümler yoktur. Şükrî, bu cenk-nâmesini yazmasından maksadının dua almak olduğunu eserinin sonunda bildirir:

Ḳırâ’atdan murâd ancak du’âdır
Bu gün başa ise yarın sajadır (1600)

Mesnevi, bir gazelin ardından doğrudan “âgâz-ı destân” bölümüyle başlamaktadır. Mesnevîde gazel dışında farklı bir nazım şekline rastlanılmayıp sadece iki yerde gazel vardır:

- 1-14. beyitler: gazel
- 15-1229. beyitler: mesnevi
- 1230-1237. beyitler: gazel (benem redifli)
- 1238-1603. beyitler: mesnevi

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

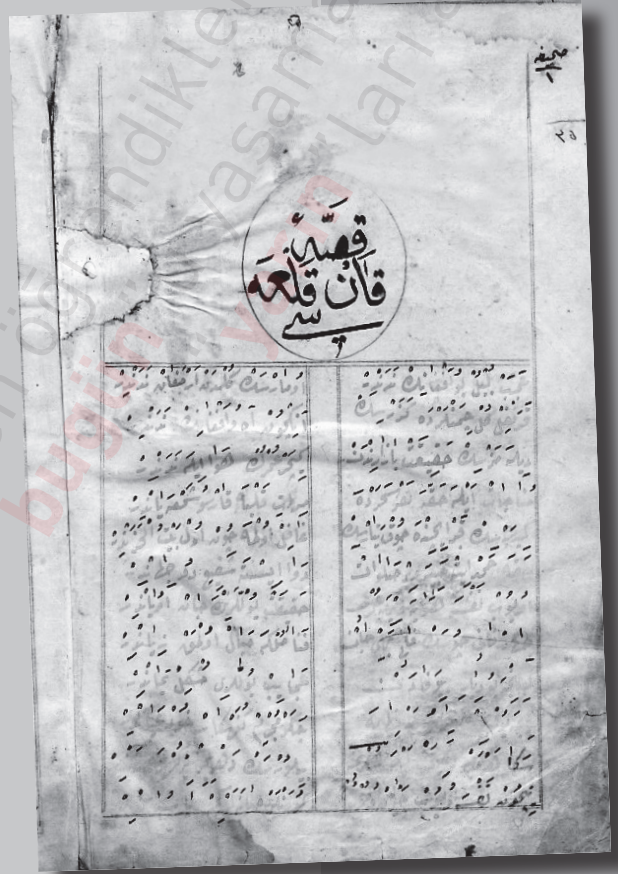
Metinler

METİNLERİN NEŞİRİNDE TAKİP EDİLEN YOL

1. Metinlerde transkripsiyon alfabeti kullanılmıştır. Özellikle İsmail Ünver’in “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Notlar” makalesinde vurguladığı hususlara riayet edilmiştir.
2. Her ne kadar 19. asra ait metinler olsa da ek ve kelimelerin imlasında metne bağlı kalınmıştır. Dil sahasında çalışan araştırmacılara da malzeme sunabilmek adına ek ve kelimelerin günümüzde kullanılan biçimleri tercih edilmemiştir.
3. Her beyte numara verilmiş olup sayfa numaraları, sayfanın sonunda köşeli parantez [ ] ile gösterilmiştir.
4. Başlıklar koyu yazılmış ve kullanılan aruz kalıpları beyitten hemen önce *italik* şekilde belirtilmiştir.
5. Beyitler, silik bir rika ile imla edildiği için özellikle sayfa sonlarındaki okunamayan beyitler ve kelimeler [...] şeklinde gösterilmiştir. Okunuşundan şüphe edilen ibareler ise (?) şeklinde ifade edilmiştir.
6. Metin tamiri yapılırken tarafımızca tamamlanan eksik ibareler [kelime ve ek] köşeli parantez [ ] içinde belirtilmiştir. Vezin noktasında fazla yazılan ibareler < > ile; vezni bozan şeddeli harfler parantez ( ) ile; düşen heceler ise ‘ kesme işaretiyle gösterilmiştir.
7. Manzumelerdeki imale, zihaf ve med gibi aruz hususiyetleri *italik* şekilde yazılmıştır. (Aruz kusuru olarak görülmeyen atıf terkipleri dâhil) İmalede heceler, “*sağa, didi*”; med “*kibr*” ve zihaf ise sadece harfler, “*zîrâ*” *italik* hâle getirilmiştir.
8. Beyitlerdeki tüm vezin problemleri, dipnot hâlinde belirtilmiştir. Veznin aksadığı kelimelerde kelime üzerine dipnot, mısra ise mısra sonuna, beytin tamamında vezin aksıyorsa ikinci mısra sonuna dipnot düşülerek vezin bozukluğu belirtilmiştir.
9. Arapça söz, ayet ve hadisler Latin alfabesiyle yazılmış olup “tırnak” içerisinde gösterilmiştir. Dipnotta da ilgili ayet ve hadislerin meâlleri verilmiştir.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

KIŞŞA-İ KAN KAL‘ASI

ışşa-i an al'ası

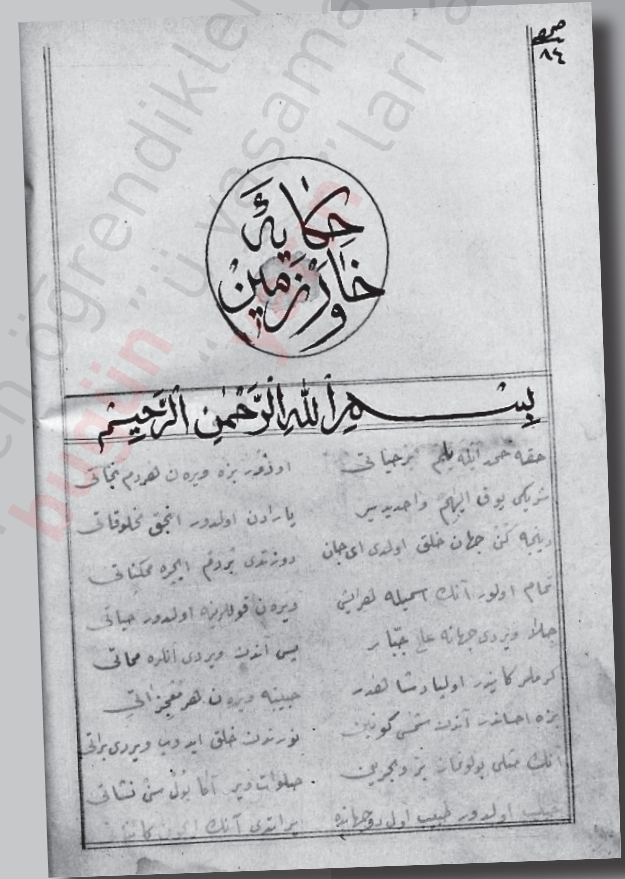
[Mef'ālün Mef'ālün Fe'ālün]

1. 'Aceb b'lb'ul bu efg'ānıı nedendir
Umarsıı g'lden armağan nedendir
2. aranfil g'ul imenlerde gezersıı
Anıı 'c'ın āh u efg'ānıı nedendir
3. Dilemezıı ak'ıkat b'z'arından
Gier 'omr'ün hevā ile nedendir
4. M'ınac'at eyle akk 'a her seherde
Mir'āt-ı kalbe arřu şem'a yandır
5. Girersen' abr iinde ok yanarsıı
G'afil olma c'ün ol beyt'ü'l-azendir
6. ak'a amd it ab'ıbe vir řalavāt
Devā iste řeft'-i d'ü-cihāndır
7. Uyup nefsine hevāya [...]
ak'ıkat yollarında c'ān uyandır
8. Cihān [...]¹
Fenā m'ülke meyyāl olmađ ziyāndır

¹ Bu kısımlar tamamen silik olduğu iin okunamadı.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

HİKÂYE-İ HÂVER-ZEMİN

Hikāye-i Hāver-Zemīn

Bi'smillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

[Mefāilün Mefāilün Feülün]

1. Hāḡ'a ḡamd eyleyelim biz ḡayāti
Odur *bize* viren her dem necāti
2. Şerīki yok İlahım vāhidīdir
Yaradan oldur ancak maḡlūkātı
3. Diyince "Kün"¹ cihān ḡalḡ oldu ey cān
Düzetdi bir dem içre mümkināti
4. Temām olur anın ismiyle her iş
Viren *kullarına* oldur ḡayāti
5. Cilā virdi cihāna 'ālī Cebbār
Pes andan virdi *anlara* memāti
6. Keremler kânıdır ol pādīşāhdır
ḡabībine viren her mu'cizāti
7. Bize iḡsāndır andan şems-i kevneyn
Nūrından ḡalḡ idüp virdi berāti
8. Anıḡ mişli bulunmaz berr ü baḡrın
Şalavāt vir *aḡa* bul sen neşāti

¹ "Ol der ve olur" (Bakara, 117; Ali İmran, 47 ve 59; Enam, 73; Nahl, 40; Meryem, 35; Yasin, 82; Mumin, 68)

Kaynakça

- Akbayar, Nuri (1996). *Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmanî C.1-6*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Akkuş, Metin (2007). *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası: Edebi Türler ve Tarzlar*, Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Akman, Eyüp (2019). “Hz. Ali ve Mukâtil Cenginin Yeni Bir Nüshası: Kastamonu Nüshası”, *XI. Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, s. 725-729.
- Akraz, Oktay (2008). “Dâstân-ı Gazavât-ı İmam Ali”, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Aksoy, Hasan (1994). “Dursun Fakih”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 10. s. 7-8.
- Aktaş, Şerif (2013). “Hz. Ali'nin Kan Kalesi Fethi Metninin Tahlili”, *Anlatma Esasına Bağlı Metinlerin Tahlili*, Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları, s.125-130.
- Albayrak, Nurettin (2007). “Türk Halk Hikâyelerinin Genel Özellikleri, Tasnifi ve İlk Taş Baskısı Halk Hikâyeleri”, *Halk Hikâyeleri*, (Ed: Muhammet Ertürk), İstanbul B.B. Yayınları, s. 9-14.
- Albayrak, Sadık (1980). *Son Devir Osmanlı Uleması C. 1-3*, İstanbul: Medrese Yayınevi.
- Alkayış, Mehmet Fatih (2013). *Hâveran-nâme*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Argunşah, Mustafa (2002). *Kırdeci Ali Kesikbaş Destanı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Arslan, Mehmet (1994). *Mehmet Siraceddin, Mecma'-i Şu'ara ve Tezkire-i Üdeba*, Sivas: Dilek Matbaacılık.
- Aslan, Namık (1995). “Bir Yazma Hikâye Mecmuası ve Kesikbaş Destanı”, *Milli Folklor*, Sayı: 28, s. 35-38.
- Aslan, Namık (2016). “Hz. Ali Cenknemeleri Bağlamında Bir Eser (Destan-ı Ejderha ve Bazı Motifleri Üzerine)”, *Milli Folklor*, Sayı: 111, s. 208-219.
- Atalan, Mehmet (2008). “Türk Kültüründe Hz. Ali Cenknâmeleri”, *E-Makâlât Mezhep Araştırmaları*, Cilt: 1, Sayı: 2, s. 7-27.
- Atalan, Mehmet (2011). *Türk Kültüründe Muhammed Hanefî Cenknâmeleri*, İstanbul: TBBD., Yayınları.

- Atılay, Ali (2020). “Kitâb-ı Hâver-nâme’nin Metindeşliği ve İncelenmesi”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Ayaz, Berna (2022). “Cenknâme Geleneğinde Hz. Ali İle İfrit Cengine Dair Yeni Bir Nüsha Hakkında Değerlendirme”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 37, s. 39-53.
- Aykaç, Onur. (2017). “Hz. Ali-İfrit Cenginin Yeni Bir Nüshası”, *Alevilik-Bektaşılık Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 15, s. 31-69.
- Beysanoğlu, Şevket (1935). *Diyanet’ta Gömülü Meşhur Adamlar*, Ankara: Neyir Matbaası.
- Beysanoğlu, Şevket. (1997). *Diyanet’ta Fikir ve Sanat Adamları, C. 1-3*. Ankara: San Matbaası.
- Boratav, Pertev Naili (1982). *Folklor ve Edebiyat 1*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Boyras, Şeref (2003). “Dursun Fakih’in Umman Cengi Mesnevisinin Yeni Bir Nüshası: Cumhurnâme”, *Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri*, Sayı: 2, s. 215-274.
- Bozkurt, Nebi (2012). “Üc b. Unuk”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 42, s. 34-35.
- Buluç, Sadettin (1964). “Dursun Fakih’in Gazavât-nâmesi”, *X. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler*, Ankara: Türk Dil Kurumu, s. 11-22.
- Bülbül, Eda (2008). “Hz. Ali’nin Cenklere Üzerine Bir Tedkik”, Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.
- Canım, Rıdvan (2012). *Divan Edebiyatında Türler*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ceyhan, Âdem (2009). *Türk Edebiyatında Hz. Ali Vecizeleri*, Ankara: Öncü Yayınları.
- Ceyhan, Âdem (2013). “Hz. Ali Cenk-nâmelerinin Tesirleri ve Yeniden Yazılmaları Meselesi”, *Âşık Paşa ve Anadolu’da Türk Yazı Dilinin Oluşumu Sempozyumu 1-2 Kasım, Bildiri Kitabı*, (Haz: Mehmet Fatih Köksal), s. 115-154.
- Ceyhan, Âdem ve Kayaokay, İlyas (2018). “Hz. Ali’nin Mısır Valisine Nasihatları: Adâlet-nâme-i Emîrî’l-Mü’minîn İmâm Alî”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 21, s. 49-81.
- Çetin, İsmet (1995). “Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenklere”, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Çetin, İsmet (1997). *Türk Kültüründe Hz. Ali Cenk-nâmeleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çetin, İsmet (1999). “Âşık Şenlik’in Salsâl Destanı Hakkında”, *Millî Folklor*, Sayı: 41, s. 9-13.
- Çetin, İsmet (2002). *Tursun Fakih Hayatı- Edebî Şahsiyeti Mesnevileri*, Ankara: İLESAM Yayınları.
- Çetin, İsmet (2008). *Tursun Fakih Gazavât-ı Mukaffâ*, Ankara: Sarıyıldız Ofset.
- Çetin, İsmet (2008b). *Tursun Fakih Gazavât-ı Ummân*, Ankara: Sarıyıldız Ofset.
- Çetin, İsmet (2010). “Destandan Hikâyeye Hz. Ali Cenk-nâmeleri”, *Anadolu’da Aleviliğin Dünü ve Bugünü*, Sakarya Üni. Yayınları, s. 379-403.
- Daşdemir, Özkan (2021). *Mikdat ile Miyase ve Mikdat’ın Talkan Cengi, Hikâyeleri*, Ankara: Fenomen Yayıncılık.
- Demir, Necati ve Erdem, Mehmet Dursun (2007). *Hz. Ali Cenklere*, Ankara: Destan Yayınları.
- Demir, Rugeş (2019). “Manzum Hz. Ali Cenklerinden Yemâme Cengi Üzerine Bir İnceleme”, Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi.

- Develi, Hayati (2003). “Tursun Fakih’in Gazavât-nâmesinin Yayımı Üzerine”, *Türklük Bilgisi Araştırmaları (Günay Kut Armağanı II.)*, Harvard Üniversitesi Yakınoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü Yayınları. Cilt: 27, Sayı: 2, s. 33-39.
- Ekinci, Ramazan (2019). *Fâik Reşâd, Eslâf / Terâcim-i Ahvâl / Terâcim-i Ahvâl-i Meşâhîr*; İstanbul: DBY Yayınları.
- Elçin, Şükrü (1995). “Kirdecî Ali’nin Kesik Baş Destanı”, *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Sayı: 517, s. 64-68.
- Ercan, Aylin (2018). “Gazavât-ı İmâm Alî (K.A.V.) Adlı Yazma Eserin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir: Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Erdoğan, Mehtap (2013). *Türk Edebiyatında Manzum Hilyeler*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Ergun, Sadettin Nüzhet (1945), *Türk Şairleri*, C. 1-4.
- Fayda, Mustafa (1991). “Amr b. Ümeyye”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 3, s. 94-95.
- Fırlı, Ethem Ruhi (1989) “Ali”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 2, s. 375-378.
- Galotta, Aldo (1991). “Salsâl-nâme”, *Turcica*, Sayı: 23, s. 175-190.
- Güden, Zehra (2013). “Hz. Ali Cenk-nâmelerinin Estetik Değerler Bakımından İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi.
- Güleç, İsmail (2011). *Cevâhîr-zâde Mustafa Hilmi, Hz. Ali’nin Kan Kalesi Hikâyesi*, İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Güleç, İsmail (2013). “Kan Kalesi Hikâyeleri ve Cevahir-zade’nin Manzum Kan Kalesi Hikâyesi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 65, s. 251-270.
- Gümüşkılıç, Mehmet (2007). *Gazavât-ı Ummân ve Sanduk (Cumhur-nâme)*, Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Gümüşkılıç, Mehmet (2013). “Cumhur-nâme’de Hz. Ali’nin Özellikleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 24, s. 142-152.
- Güneli, Şerafettin (1966). *Bütün Yönleriyle Ergani*, Ankara: Modern Matbaa.
- Güzel, Abdurrahman, Tatçı, Mustafa (1990). “Hz. Ali ile İlgili Bir Manzum Hikâye: Destan-ı Ejderha ve Hz. Ali’ye atfedilen bir eser: Emsal-i Hz. Ali”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, s. 67-89.
- Güzel, M. Şeyhmus (2010). *Ergani Yürüyor*, İstanbul: Mart Matbaacılık.
- Hekimoğlu, Yaşar ve Atılgan Enver (1967). *Ergani*, İstanbul: Fatih Matbaası.
- İlhan, Nadir (2016). “Oğuz Türkçesinin Kuruluş Metinlerinden Salsâl-nâme”, *XI. Milli Türkoloji Kongresi*, 11-13 Kasım 2014, İstanbul Üniversitesi.
- İlhan, Nadir (2019). “Oğuz Türkçesinin Kuruluş Metinlerinden Salsâl-nâmenin Paris Nüshası”, *Turkish Studies*, Cilt: 14, Sayı: 4, s. 1907-1924.
- İnalçık, Halil ve Oğuz Mevlüd (1989). *Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehmed Hân*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kadıoğlu, İdris (e-kitap), *Tezkire-i Şu’arâ-yı Âmid*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,208593/ali-emiri-efendi--tezkire-i-suara-yiamid.html>

- Kartal, Ahmet (2013). *Doğu'nun Uzun Hikâyesi Türk Edebiyatında Mesnevi*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.
- Kavlak, Tuba (2018). “Şükri: Hz. Ali ile Kahkaha Sultan Cengi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Kavruk, Hasan (2016). *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikayeler*, Ankara: M.E.B. Yayınları.
- Kaya, Doğan (1991). “Sivashî Âşık Noksani'nin Manzum Kan Kalesi Cengi”, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 14, s. 146-160.
- Kaya, Doğan (2009). *Noksani'nin Kan Kalesi Cengi*, Sivas: Vilayet Kitabevi.
- Kaya, İdris Güven (1997). “Bepazarlı Ma'azoğlu Hasan ve Cenâdil Kal'ası Gazavatnâmesi”, *Journal of Turkish Studies = Türklük Bilgisi Araştırmaları: Hasibe Mazioğlu Armağanı I*, Cilt: 21, Sayı: 1, s. 139-186.
- Kaya, İdris Güven (1997). “Bepazarlı Ma'azoğlu Hasan'ın Feth-i Kal'a-i Selâsil Hikâyesi”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 9, s. 89-116.
- Kaya, İdris Güven (2003). “Gazavat-ı ‘Aremrem bin Musallat” *Journal of Turkish Studies = Türklük Bilgisi Araştırmaları: Kaf Dağının Ötesine Varmak II*, Cilt: 27, Sayı: 2, s. 357-372.
- Kayaokay, İlyas (2021). “Türk Edebiyatında bî-Namaza Dair Nasihatnameler ve Hz. Ali İle Bî-Namazın Bilinmeyen Manzum Bir Kıssası”, *International Kosova Congress on culture, arts and multi-disciplinary studies, Nisan 16-18, Kosova*, (Editör: Valbon Ademi, Merva Acar), Iconsos Publishing House, s. 160-190.
- Kayaokay, İlyas (2021a). “14. Asır Şairlerinden Nakıboğlu Taceddin'in Manzum Hz. Ali Cenknâmesi: Dâstân-ı ‘Aden Der Hikâyet-i Hasan ve Hüseyin”, *Uluslararası Kosova Kültür, Sanat ve Multidisipliner Çalışmalar Kongresi*, Bildiri Kitabı, s. 97-147.
- Kayaokay, İlyas (2021b). “Bilinmeyen Manzum Bir Hz. Ali Menâkıb-nâmesi: Hikâyet-i İmâm ‘Alî İbn Ebi Tâlib Kerrama’llâhu Firengistân’a Esir Olduğudur”, *International “Başkent” Congress On Physical, Social And Health Sciences, Temmuz 16-17*, (Editors: Prof.Dr. Ali Bilgili ve Tuba Fırat), ISCY Yayinevi, s. 301-330.
- Kayaokay, İlyas (2021c). *Yeni Bir Nüsha Işığında Eski Anadolu Türkçesi Devri Manzum Hz. Ali Cenknâmeleri: Bepazarlı Ma'azoğlu Hasan, Selâsil Kalesi Cengi-Cenâdil Kalesi Cengi, Nakıboğlu Taceddin, Aden Kalesi Cengi, Şeyyâd İsâ, Salsâl-nâme (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*, İstanbul: DYB Yayınları.
- Kayaokay, İlyas (2021d). “Bilinmeyen Manzum Bir Hz. Ali Menâkıb-nâmesi II: Hikâyet-i Câbir Kerâmet-i İmâm ‘Alî”, *6. International İstanbul Scientific Research Congress, 30-31 Ekim*, (Editors: Dr. Özerk Yavuz, Vugar Qahramanov, Tuba Fırat), ISCYA Yayinevi, s. 67-80.
- Kayaokay, İlyas (2021e). “Hz. Ali'nin Şehadeti Hakkında Manzum Bir Vefât-nâme: Der-Beyân-ı Vefât-ı Hâzret-ı ‘Alî”, *6. International İstanbul Scientific Research Congress, 30-31 Ekim* (Editors: Dr. Özerk Yavuz, Vugar Qahramanov, Tuba Fırat), ISCYA Yayinevi, s. 81-99.
- Kayaokay, İlyas (2022). *14. Asrın Yeni Keşfedilen İki Eseri: Yusuף-ı Meddâh - Hikâyet-i Yemâme, Şehâvet-i İmâm ‘Alî (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*, İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Keçelioğlu, Sünbül (2008). “İslam Resim Sanatında Hz. Ali ve Hâvername” Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

- Kızıltaş, Maşallah (2021). “Şairi Bilinmeyen Manzum Bir Hz. Ali Cenknâmesi: Hz. Ali'nin Melik İle Cengi”, *Edebi Eleştiri Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, s. 57-96.
- Korkusuz, M. Şefik (1996). *Arşiv Belgelerinde Son Devir Diyarbakır Uleması*, İstanbul: Melissa Matbaası.
- Korkusuz, M. Şefik (2004). *Tezkire-i Meşayih-i Amid Diyarbakır Velileri I, II*, İstanbul: Kent Işıkları Yayınları.
- Korkusuz, M. Şefik (2009). *Cumhuriyet Öncesi Diyarbakır'de Maarif*, İstanbul: Kent Işıkları Yayınları.
- Koşık, Halil Sercan (2021). “Divan Şiirinde Farklı Türleriyle Yer Alan Bir Savaş Aleti: Kılıç”, *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi/ Journal of Ottoman Legacy Studies*, Cilt 8, Sayı 20, s. 11-38.
- Kozan, Ali ve Bilgili Rumeysa (2013). “Hz. Ali'nin Menkıbevî Hayatına Dair Bir Destan: Destan-ı Ejderha ve İslâmî Dönem Anadolu Türk Kültürüne Yansımaları”, *Turkish Studies*, Cilt: 8, Sayı: 5, s. 465-490.
- Kozan, Ali ve Çelik, Mehmet Yusuf (2014). “Kesikbaş Destanı ve Türk Kültüründe Kesikbaş'a Dair Yeni Bulgular”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 209, s. 177-207.
- Köksal, Mehmet Fatih, Kacar, Mücahit, İlhan, Mevlüt (2018). *Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Köprülü, Mehmet Fuat (1999). “Türklerde Halk Hikâyeciliğine Ait Bazı Maddeler”, *Edebiyat Araştırmaları*, Ankara: T.T.K. Yayınları, s. 362-412.
- Kuş, Fatih (2019). “İki Kazak Cenknâmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Kut, Günay (vd) (2014). *Ali Emiri, Mir'atü'l-Fevâ'id fi Teracimi Meşahiri Amid: Diyarbakır Ulema ve Eşrafi*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları.
- Kutlar, Fatma Sabiha (2010). “Seher Abdal'ın Helvâ vü Nân'ı”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Alevilik Özel Sayısı*, Sayı: 56, s. 269-298.
- Kutlar, Fatma Sabiha (2011). “Menkabet-i Penc Keşfi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 58, s. 21-48.
- Kutlar Oğuz, Fatma Sabiha- Koncu, Hanife- Çakır, Müjgan (ekitap) (2017). *Mehmed Teyfik Kafile-i Şu'arâ*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Küçük, Serhat (2014). *Hz. Ali-İfrit Cenknâmesi*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Küleki, Numan (2002). *Tursun Fakih, Gazavat-ı Resulullah*, İstanbul: Toker Yayınları.
- Levend, Agâh Sırrı (1967). *Divan Edebiyatında Hikâyeler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Levend, Agâh Sırrı (1988). *Türk Edebiyatı Tarihi 1 Cilt*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Levend, Agâh Sırrı (2000). *Gazavat-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavat-nâmesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Mattei, Jean Louis (2004). *Hz Ali Cenknâmeleri*, İstanbul: Kitapevi Yayınları.

- Önur, Samet (2019). “Ejderha Destanı’nın Yeni Bir Neşri (Salur Kazan, Sarı Saltuk ve Hz. Ali’nin Ejderhayla Cenklarının İlişkisi)”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 4, s. 687-723.
- Özalp, N. Ahmet (2017). *Hız. Ali Cenklere*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Özaydın, Abdülkerim (1995). “Eşter”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 11, s. 486-487.
- Özcan, Hüseyin (2008). *Hâver-nâme, Dâstân-ı Hâver-zemîn*, İstanbul: Horasan Yayınları.
- Özdemir, Fuat (1974). “Dini Destanlarımızdan Kesik Baş ve Geyik Destanı”, Lisans Mezu-niyet Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Özdemir, Fuat (1975). “İlk Dinî Destanlar ve Kesik Baş Destanı”, *Folklor Araştırmaları Ku-rumu Yıllığı*, s. 127-129.
- Özfirat, Bayram (2016). “15. Yüzyıl Şairlerinden Muhammed’in Sîretü’n-Nebî’si”, Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Özgül, M. Kayahan (2000). *Son Asır Türk Şairleri-Kemâlî’s-Şu’arâ, İbnü’l-emin Mahmud Kemal İnal, Cilt II*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Özkan, Ömer (2017) *Derviş Gubârî- Gazavat-nâme, Midilli Müdafası*, Ankara: Barış Kitap.
- Öztürk, Aşlıhan (2018). “Bilinmeyen Bir Hz. Ali Cenknâmesi”, *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu*, Bildiriler Kitabı, s. 309-331.
- Özyurt, Mustafa (1995). “Dursun Fakih ve Gazavatnâmesi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Saluk, Reyhan Gökben. (2018). “Hz. Ali Cenknâmeleri ve Bir Metin: Esed İle Şâh-ı Merdân Cengi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, Sayı: 85, s. 71-85.
- Saraç, M. A. Yekta (2016). *Osmanlı Müellifleri, Bursalı Mehmet Tahir; 3 C.* Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Yayınları.
- Sankaya, Erdem (2017). “Hz. Ali-Kahkaha Sultan Cenknâmeleri”, *I. Uluslararası Bilimsel ve Meslekî Çalışmalar Sempozyumu, Ürgüp-Neveşehir Bildiri Tam Metinleri*, s. 272-279.
- Sankaya, Erdem (2019). *Hız. Ali-Kahkaha Sultan Cenknâmeleri*, Ankara: Akademisyen Yayınevi.
- Soku, Ziya Şakir (2014). *Hız. Ali Hayatı Ögütleri Cenklere*, İstanbul: Demos Yayınları.
- Şahin, Hatice (1989). “Tursun Fakih: Gazavatnâme, Dil Özellikleri-Metin-Sözlük”, Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Şahin, Hatice (2007). “Tursun Fakih And His Gazavat-name”, *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 8, Sayı: 12, s. 121-132.
- Şahin, Kürşat Şamil (2012). “Gazavatnâmeler Üzerine Yapılan Çalışmalar Hakkında Bir Bib-liyografya Denemesi”, *Turkish Studies*, Cilt: 7, Sayı: 2, s. 997-1022.
- Tan, Bünyamin (2013). “Millî Kütüphane Yz A 3755 Numarada Kayıtlı Bir Mecmua İnceleme - Transkripsiyonlu Metin”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi.
- Taşkesenlioğlu, Lokman (2020). “Kesikbaş Destanı’nın Tespit Edilen Yeni Bir Nüshasına Dair Değerlendirmeler”, *Uşak 3.Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin E-Kitabı*, s. 362-373.

- Tepeli, Yusuf (1994). “Yemini’nin Faziletname: İnceleme - Metin - Gramatikal İndeks”, Dok-tora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Tomar, Cengiz (2013). “Yemen”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 43, s. 401-406.
- Toprak, İsmail (2014). *Hız. Ali Cenklere*, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.
- Toprak, Yaşar, Hülya (2007). “Hz. Ali’nin Hâver-nâme Cenklere”, Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.
- Töret Büyükokutan, Aslı (2016). *Hız. Ali Cenknâmelerinden Kan Kalesi Kitabı*, Ankara: Kö-men Yayınları.
- Tuna, Osman Nedim (1976). “Osmanlıcada Moğolca Kelimeler”, *Türkiyat Mecmuası*, XVIII, İstanbul, s. 231-314.
- Uyaniker, Nursel (2014). “Manzum Dinî-Kahramanlık Hikâyeleri Bağlamında Hz. Ali ile Kah-kaha Sultan Cengi”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 12 s. 191-227.
- Ünver, İsmail (1986). “Mesnevi”, *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı: 415, Ankara, s. 430-563.
- Üzülmez, Mustafa (2015). *Bilinmeyen Yönleriyle Ergani*, Diyarbakır: Doğu Matbaa.
- Üzülmez, Müslüm (2005). *Çayönü’den Ergani’ye Uzun Bir Yürüyüş*, İstanbul: Ladin Matbaacılık.
- Yazar, Sadık (2018). “Yeni Bir Nüshayla Değişen Fotoğraf: Yûsuf-ı Meddâh’ın (ö. XIV. yy) Kıssa-i Yûsuf’u ya da Erzurumlu Darîr Kıssa-i Yûsuf Adlı Bir Mesnevi Yazmış mıdır?”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 21, s. 681-719.
- Yazıcı, Neslihan (2005). “Tursun Fakî’nin Cumhûr-nâme Adlı Eserinin Metni ve İncelemesi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Yazıcıoğlu, Hayrûnnisa (1937). “Maazoğlu Hasan’ın Cenâdil Kalesi Manzumesinin İmla, Fon-etik, Gramer ve Mukayeseli Tetkiki”, Lisans Bitirme Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Yekbaş, Hakan (2012). *Türk Edebiyatında Hz. Ali ve Hz. Fatma Mevlidleri*, Ankara: Asitan Yayınları.
- Yıldırım, İsmail (2021). *Ali Nihâni-i Yozgadî, Menâkıb-ı Murtzâviyye*, İstanbul: DBY Yayınları.
- Yıldız, Hatip (2008) “Diyarbakır Valisi Mehmed Hâlid Bey’in Beş Yıllık İcraatı ve Hazırladığı Rapor” Osmanlı’dan Cumhuriyet’e (Ed: Bahaeddin Yediyıldız ve Kerstin Tomenen-dal), Diyarbakır Valiliği ve Türk Kültürü’nü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Yılmaz, Sibel (2006). “Gazavat-ı Emirü’l-Mü’minin ‘Ali, Der-Memleket-i Sind Bâ-Mukatil Şah (Gramer, Metin, İndex)”, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Yoldaş, Kazım ve Kavruk, Hasan (2013). *Manzum Hazret-i Ali Cenklere*, İstanbul: Sonçağ Yayıncılık.
- Zariç, Mahfuz (2007). “Kırdecî Ali’nin Kesikbaş Destanı’nın Metin Merkezli Temel Halkbi-limi Kuramları Açısından İncelenmesi”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 22, s. 199- 216.

Türk Edebiyatında Manzum Hz. Ali Cenk-nâmeleri ve

DİYARBAKIRLI İBRAHİM ŞÜKRÎ'NİN KISSA-İ KAN KAL'ASI *ile* HİKÂYE-İ HÂVER-ZEMÎN

Adlı Mesnevileri

Türk edebiyatında, Hz. Ali'nin hayatı ve İslam uğruna yaptığı savaşlar etrafında teşekkül etmiş, çeşitli yönlerden dikkat çekici edebî tür, cenk-nâme yahut gaza-vaat-nâmelerdir. Sayısı yüzleri bulan manzum ve mensur Hz. Ali cenk-nâmeleri, özellikle meddahlık geleneği içerisinde kendisine ayrı bir yer edinmiş ve bu türde ilk örneğine ulaşabildiğimiz 13. asırdan 20. asra kadar ekseriyeti anonim olan pek çok metin ortaya konulmuştur.

Bu kitabın konusunu, daha evvel edebî literatüre girmemiş bir şairin iki manzum Hz. Ali cenk-nâmesi teşkil etmektedir. Söz konusu şair, 19. asırda Diyarbakır'a bağlı Ergani'de yaşamış Ayân-zâde Molla İbrahim Şükrî'dir. Şairin, 1603 beyitlik Kan Kalesi ve 4511 beyitlik Hâver-zemîn mesnevilerinin tek yazma nüshası, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları Y. 790'da bulunmaktadır.

Giriş ve dört bölümden müteşekkil kitabın birinci bölümünde, manzum Hz. Ali cenk-nâmeleri hakkında genel bir değerlendirmenin ardından kütüphanelerde kayıtlı, ulaşabildiğimiz bütün manzum cenk-nâmelerin nüshaları tanıtılarak ilk defa toplu bir kataloğu hazırlanmıştır. Manzum cenklerin özetleri ve bu sahadaki çalışmalar hakkında da bilgi verilmiştir. İkinci bölümde; Ayân-zâde İbrahim Şükrî'nin hayatı, edebî şahsiyeti ve eserleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde; şairin "Kıssa-i Kan Kal'ası" ve "Hikâye-i Hâver-zemîn" adlı mesnevilerinin şekil yönünden tahlili ve Thompson'ın Motif Index esaslı muhteva tahliliyle birlikte metinlerin günümüz Türkçesine çevrimine de yer verilmiştir. Dördüncü bölümde; Kan Kalesi ve Hâver-zemîn mesnevilerinin transkripsiyon usulüyle Arap harflerinden Latin harflerine aktarımı yapılmıştır. Bu çalışmayla bilinmeyen bir şair ve onun konuya ait yayınlarda üzerinde durulmayan eserleri gün yüzüne çıkmıştır.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-8371-64-2

9 786258 371642